

MUISTOKIRJOITUS

PROFESSORI OSMO PEKONEN (1960-2022)

Lokakuussa saimme yllättävän suruviestin. Arkhimedeksen (ja The Mathematical Intelligencerin) pitkäaikainen toimituskunnan jäsen, professori Osmo Pekonen nukkui pois Ranskassa, jossa hän oli retkeilemässä ystäväjoukolla.

Osmo Pekonen oli poikkeuksellisen monipuolinen tieteen ja kulttuurin moniottelija - matemaatikko, kirjailija, kääntäjä, tiedehistorioitsija ja tieteen popularisoija. Kirjaimellisesti polymath, kuten ranskalaiset sanoisivat. Osmo ehti saada monia tunnustuksia saavutuksistaan jo elinaikanaan niin Ranskassa (Institut de Francen palkinto) kuin myöhemmin myös Suomessa (professorin arvo).

Tieteen historiaa Osmo lähestyi pitkälti henkilöhistorioiden kautta, paneutuen tutkijoihin ja tutkijoiden matkoihin tutkimuslöytöjen takana. Millainen oli hänen oma matkansa moniulotteiseksi tiede- ja kulttuurivaikuttajaksi?

Osmon kasvuympäristö maatilalla Mikkelin maalaiskunnassa, Porrassalmen taistelupaikkojen tienoilla, oli kyllästetty historialla ja yhteiskunnallisilla asioilla. Historia oli vakavasti harkittu vaihtoehto yliopisto-opintoihin, mutta matematiikka vei lopulta voiton. Merkittävä vaikutin tähän oli, että Osmo oli mukana Kansainvälisissä matematiikkaolympialaisissa sekä vuonna 1978 Bukarestissa (Suomen 8 hengen joukkueesta yhteensä kolme jäsentä oli

samasta Mikkelin lukiosta - epäilemättä matematiikan opettaja oli tehnyt jotain oikein), että vuonna 1979 Lontoossa.

Syksyllä 1979 Osmo aloitti matematiikan opinnot Jyväskylän yliopistossa, vuotta vanhempien joukkovereittensa vanavedessä, tenttien merkittävän osan kurssistaan omaan tahtiin, mikä jätti tilaa humanistisille sivuaineopinnoille. Varusmiespalvelus tykistöupseerina synnytti kipinän perinteisiin maanmittausmenetelmiin ja Jouko Mickelssonin luennot matemaattiseen fysiikkaan. Näistä jälkimmäinen otti tulta ensimmäisenä, kun Osmo sai apurahan jatko-opintoihin ulkomailla. Tie vei Pariisiin 1984 perehtymään mm. jousiteoriaan. Osmon ensimmäisen artikkelin käsikirjoitus oli 80 sivua pitkä ja muistan hänen tuskailunsa, kun se piti lyhentää lopulta kahden sivun artikkeliksi Comptes Rendus-sa. Samalla perusteellisuudella Osmo perehtyi Ranskaan, sen kieleen ja kulttuuriin. Aina valmiina uusiin kokemuksiin ja täydentämään sanavarastoaan uusien asioiden tullessa vastaan.

Ranskan kulttuuriin ja tiedehistoriaan perehtyminen alkoi materialisoitua lehtikolumneina ja kirjoina. Niiden laaja kirjo sai toimittajat nimeämään Osmon ties kuinka monen eri alan dosentiksi, jo vuosia ennen kuin Osmo keksi tieteenhistorian matkakumppanikseen Maupertuiksen. Tämän seurueen mat-

kasta Lappiin mittaamaan maapallon muotoa Osmo teki palkitun historian väitöskirjan, jonka voi katsoa tavallaan päättävän yhden kaaren. Lukion jälkeinen valinta kahden intohimon, matematiikan ja historian, välillä ei ollutkaan lopulta poissulkeva.

Osmo oli viimeisen päälle muodollisen korrekti, jos ei jopa aristokraattinen herrasmies. Sen lisäksi hän oli muutakin. Tapa, jolla hän heittäytyi tutkimukseensa ja sen kohteeseen kokonaisvaltaisesti, omaksuen tarvittaessa jopa valistuksen ajan oppineen hahmon pukuineen ja perukkeineen, kertoo

ehkä oleellisimman Osmosta. Pohjimmiltaan hän oli, muodollisen ulkokuorensa alla, utelias ja leikkivä ihminen, joka uskalsi seurata intohimoaan akateemiset lasihelmipelit sivuuttaen. Sellaisena haluamme hänet muistaa.

Timo Tiihonen, *professori Jyväskylän yliopisto, Osmon opiskelutoveri ja ystävä vuodesta 1980.*

